

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

1. *SDS011670*. Avdelning 26 på Östra sjukhuset i Malmö.
2. *SDS011669*. Gömd i läderjacka som skydd för pressfotografernas fotoblixtar förs den 18-årige massmördaren mördaren bort och tillbaka till sin cell
3. *SDS011668*. En tidning återpublicerade dödsannonserna för de drabbade patienterna, en publicering som väckte kraftig debatt.
4. *SDS011667*. Kommissarie Gösta Eriksson, Malmöpolisens våldsrotel, chefsåklagare Sten Runerheim och professor Gerhard Voigt som skall göra efterobduktion och rättsmedicinsk undersökning.
5. *SDS011666*. Ingången till avdelning 26 vid Östra sjukhuset i Malmö.
6. *SDS011662*. Det här rengöringsmedlet, Gevisol, och saftflaskan spelar en central roll i den stora tragedin på Malmösjukhuset. Huvuds substansen är fenolkoncentrat och det droppades i patienternas saft.
7. *SDS011663*. Gevisolflaska.

Dödsängeln på avdelning 26

Sjukhusmorden i Malmö 1978-79

TEXT: MARTIN BORG

BILD: IBL

Hösten 1979 finns 50 patienter på Östra sjukhusets långvårdsavdelning 26 i Malmö. Tre månader senare är färre än hälften i livet: 27 äldre människor mördas av en psykiskt sjuk 18-årig beredskapsarbetare. På grund av inkompetens och dåliga rutiner tar det tid innan personal och chefer förstår vad som pågår. 18-åringen, som egentligen bara skulle hjälpa till med att knyta haklappar och köra rullstolar, får allt större ansvar och förgiftar systematiskt och känslolokalt de ofta senildementa och hjälplösa patienterna till döds.

Fredagen den 12 januari 1979 kallas klinikchef Britta Törnblom brådskande till avdelning 26 på Östra sjukhuset i Malmö. En 93-årig kvinnlig patient, Elsa Jönsson, klagar högljutt över att någon gett henne gift att dricka. Hon skriker att hennes tunga är alldeles uppfränt och det bubblar ur munnen. Törnblom upptäcker också frätskador i mungiporna och att kvinnan är alldeles röd i halsen. Och andedräkten luktar skarpt av rengöringsmedel. Bara en timme tidigare har en annan patient insjuknat med samma symptom. Det är de två senaste av ett 40-tal identiska fall på avdelningen under bara ett par månader.

All personal får lukta andedräkten och är överens: det handlar om Gevisol, ett starkt frätande medel som används för rengöring och desinficering av sängar och rullstolar. Törnblom inser med fasa hur alla dödsfall hänger samman. Hon beordrar all personal att stanna på avdelningen och kontaktar sjukhusledningen. Inom en halvtimme är polis på plats.

Förhör och bekännelse

Någon timme senare hämtar kriminalpolisen en 18-årig beredskapsarbetare, Anders, till förhör. Han har varit tillfälligt anställd i ett par månader på avdelning 26 och från första stund uppträtt avvikande. Han klarar inte av arbetsuppgifterna, har stora sociala svårigheter och går mest för sig själv. Personalen litar inte på honom. Efter två timmars förhör erkänner han det oerhörda: att han gett desinfektionsmedlen Gevisol och Ivisol att dricka till ett stort antal patienter. Han säger till förhørsledaren att han ville förkorta deras lidande, att han tyckte synd om dem. Han visar inga känslor och verkar närmast maskinmässig i sitt uppträdande. Och han är mycket noggrann med att berätta alla detaljer.

Anders försäkrar att han talar sanning och frågar sedan om han får åka hem. Han undrar vilket bussnummer han ska ta och var närmaste hållplats ligger. Förhørsledaren stålsätter sig och förklarar så skonsamt som möjligt att det nog är bäst om Anders stannar kvar hos polisen ett tag till. Det finns fortfarande många plågsamma frågor som väntar på sina svar.

Saknar tidigt jämnåriga kompisar

Samtidigt som de bristfälliga ledningsförhållandena på avdelning 26 börjar redas ut fortsätter förhören med och kartläggningen av Anders. Han föddes utanför äktenskapet och adopteras vid bara ett par veckors ålder. Hans biologiska föräldrar hade aldrig någon kontakt med honom och det nya hemmet var kärleksfullt om än väldigt överbeskyddande. Det formade Anders till en närmast robotliknande pojke utan egenförvärvade kunskaper om hur enkla vardagsbestyr och sociala situationer fungerar. Föräldrarna avstyrde placering i en specialklass vilket fick till följd att Anders under hela skoltiden kände sig utanför och underlägsen kamraterna. Den bristande sociala förmågan och en enorm osjälvständighet löper som en röd tråd genom hela uppväxten. Jämnåriga kamrater saknas helt och Anders umgås istället uteslutande med föräldrarna och deras bekanta.

Söker arbete

Efter en ettårig hemteknisk linje söker Anders tjänster som vårdbiträde. Alla vitsord säger samma sak: att han är olämplig för arbetet, initiativlös och har kontaktsvårigheter. Under våren 1978 arbetar han vid Värnhems sjukhus. I ett intyg står: *"Har ingen som helst initiativförmåga. Ter sig konstig på avd. och verkar inte alls fatta vad man säger till honom. Skall ej återanställas."* Trots detta får han den fjärde september 1978 tjänst som AMS-arbetare på avdelning 26 vid Östra sjukhuset.

Mönstret går igen. Personalen uppfattar honom som mycket udda och han har svårt att göra något vettigt. Han är alltid prydlig och korrekt men känslomässigt närmast frånvarande. Dessutom märker personalen snart att han ljuger och fabulerar, bland annat om sin påstådda flickvän och våldsamma tvillingbror. En rad märkliga beteenden blir också tydliga. Om Anders matar en patient och det är dags för honom själv att ta lunch, avbryter han tvärt och häller ut patientens mat. Ett slags noggrannhetstvång verkar styra honom i allt han gör. Ganska snart utför Anders samma uppgifter som övriga anställda, tvärtemot bestämmelser och sunt förnuft: han ger mediciner, tvättar och matar patienter och övervakar emellanåt hela avdelningen på egen hand. Det sistnämnda ska visa sig bli mycket ödesdigert.

Första mordet

Bara tre veckor in på sin anställning begår Anders sitt första mord. På rum nr 1 ligger 66-åriga Karl Erik Stenberg, nästan blind och ofta förvirrad. Anders tycker synd om honom. Han hämtar en liten flaska Ivisol, som han vet är starkt, häller det i en pipmugg och fyller på med

vatten. I dagrummet låter han Stenberg dricka av blandningen. Han säger att det är starkt men Anders försäkrar att det bara är medicin.

Senare samma dag får Stenberg ytterligare starka rengöringsmedel att dricka av Anders. Under natten får han svåra andningsbesvär och kramper och när han på morgonen hjälps in på toaletten får han ännu mer Ivisol att dricka. Stenberg blir alldeles röd i ansiktet. Han får efter frukosten svårt att tala och läggs på sängen i sitt rum. I hans mungipor syns nu tydliga frätmärken och flera i personalen är förvånade över att Stenberg plötsligt blivit dålig. Och de förstår inte varifrån strimmorna kommer. När Anders i ett obehagligt ögonblick försöker ge honom ännu mer Ivisol spottar Stenberg ut det. Anders tillkallar hjälp. Kort därefter dör Stenberg i svåra plågor och akut andnöd. I oordningen upptäcks en halvfull mugg Ivisol. Redan nu misstänker någon att Anders av misstag gett Stenberg Ivisol men ingen tar det hela på riktigt allvar. För Anders är isen bruten för en störtflod av förgiftningar.

Mord efter mord

Det som hände vid det första mordet står som mall till alla kommande. Patienter insjuknar med andningsbesvär, de blir rossliga och allmäntillståndet försämras snabbt. Dessutom har de märkliga röda strimmor i mungiporna och ner mot halsen. Flera sköterskor tar upp det med läkarna som emellertid negligerar det hela och menar att allt har naturliga orsaker. På avdelning 26 har det länge funnits stora samarbetssvårigheter mellan cheferna och flera läkartjänster är vakanta. Bland annat är en heltidsanställd läkare regelbundet frånvarande då han istället sköter sin privatpraktik. I efterhand upptäcks stora brister i journalföringen och ren inkompetens hos ansvariga läkare.

Anders ger regelbundet patienter Ivisol eller Gevisol. Varje morgon går han snabbt igenom avdelningen och bestämmer vilka som står i tur. Under personalens pauser är han i regel helt ensam bland patienterna. Han får dessutom beröm varje gång han slår larm. Cheferna tycker att han är vaksam vilket för nära nog första gången i livet får honom att känna sig duktig och behövd. Det minskar inte precis driften att "hjälpa" patienterna.

Personalen blir i takt med att ett oproportionerligt stort antal patienter dör under hösten allt mer misstänksam. Alla dör ju på samma sätt: andnöd, kramper, röda strimmor från mungiporna. Läkarna lägger locket på och lugnar. Ett virusangrepp diskuteras som möjlig förklaring men leder ingen vart. Bristfälliga journalanteckningar saknar konsekvent uppgifter om till exempel de röda strimmorna och ger inte patologerna någon ledtråd vid obduktionerna.

Känslökyla och dödskamp

Under tre månader fram till jul dör ett 20-tal patienter på avdelning 26 med samma sjukdomsförlopp. Att mängden dödsfall och sättet de sker på inte uppmärksammas mer är i

efterhand en obegriplighet. Det är dessutom tydligt att dödsfallen sker i spåren efter Anders: när han byter sida på avdelningen uppför dödsfallen på den gamla och börjar på den nya. Det saknas inte misstänkta händelser: flera patienter klagar över att de fått något starkt att dricka innan de blivit dåliga och halvfulla muggar med Gevisol hittas på patienters rum. I ett par fall pekas Anders också ut, utpekanden som inte tas på allvar när de kommer från senildementa patienter.

Flera åldringars dödskamp sker med oerhörda plågor: de får svårt att tala, skakar i hela kroppen, krampar, kämpar för att få luft och dör till slut panikslagna. En patient är känd för att vara aggressiv och förvirrad. Ofta slår hon undan matbrickor och ger sig på personalen fysiskt med örfilar och sparkar. Efter att hon insjuknat ändras hon dramatiskt: hon är sängliggande, rosslig, passiv och panikslagen. Hon vill plötsligt hela tiden hålla någon i handen. 100-åriga Carolina Nilsson är pigg och ganska självständig innan hon förgiftas. Hon blir akut sämre och sängliggande och Anders blir satt att vaka över henne. Han tar då en Gevisolflaska och håller innehållet rakt ner i munnen på kvinnan. Hon dör efter en timme. I flera fall vittnar personal om att Anders stått som nollställd och nästan njutande åskådare en bit bak i rummet när patienter kämpar för sina liv. Men ingenting verkar kunna stoppa honom.

Avslöjandet

I januari 1979 riktas allt mer misstankar mot Anders. Flera patienter pekar ut honom och vid ett tillfälle blir han påkommen med en flaskka Gevisol i fickan. Ett par patienter som överlevt reagerar instinktivt och blir rädda när han kommer in i rummet. Men ingenting händer. Den 11 januari ger Anders 84-åriga Anna Greta Andersson Gevisol att dricka. Hon får bara i sig någon klunk innan hon protesterar och säger att det smakar som rena giftet. Hon berättar för en sjuksköterska vad som hänt och Anders blir inkallad till avdelningsföreståndaren. Han nekar till allt. Samma dag ger han Gevisol till ytterligare två patienter.

Morgonen därefter, den 12 januari, ser han att en av kvinnorna som han gett Gevisol dagen innan, Elsa Jönsson, fortfarande lever. Han blandar en pipmugg med Gevisol och vatten och ger först en annan kvinna att dricka innan han återvänder till Jönsson. När hon tar en klunk skriker hon högt och Anders rusar ut i korridoren för att kalla på hjälp. Flera i personalen rusar in till Elsa Jönssons rum och känner direkt doften av Gevisol från kvinnan. Anders förstår fortfarande inte att det han gjort varit helt fel. I tumultet utbrister han plötsligt "Lika bra att erkänna!" Han tas med in till avdelningsföreståndarens rum. Mindre än en timme senare är han i polisens förvar.

Anders döms till slut psykiatrisk vård. Utredningen ställer missförhållandena på avdelningen i öppen dager och riktar stark kritik mot sjukhusledningen. 27 patienter hann dö innan allting avslöjades.